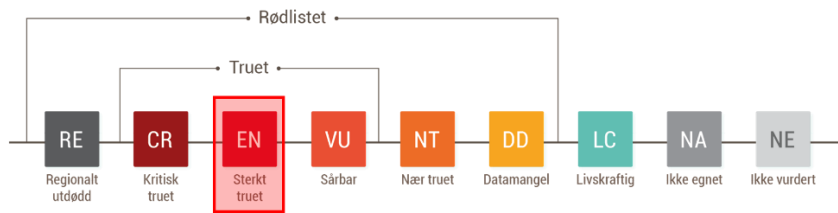

Vern vipa i Hordaland

Rapport 2018

Norsk Ornitologisk Forening, avdeling Hordaland

Innledning

Viperapporten oppsummerer alle rapporterte funn i Hordaland for året 2018 og sammenstiller funn i perioden 2015 til 2018. Prosjektet ble startet opp i 2015 med initiativ fra Miljøavdelingen hos Fylkesmannen i Hordaland. Formålet med prosjektet var å kartlegge lokaliteter i fylket og registrere antall vipper og ungeproduksjon. I tillegg omfattet prosjektet å oppsøke grunneiere for å diskutere muligheter for tilrettelegging og avbøtende tiltak i tilknytning til reir i jordbrukslandskapet.

Prosjektet har bestått av en liten prosjektgruppe, samt over tjue faste rapportører. I tillegg har fugleinteresserte personer i fylket rapportert inn funn på artsobservasjoner og i epost.

Hordaland har 31 lokaliteter fordelt på 18 kommuner, hvor det har vært sikker hekking i 2018. Øvrige lokaliteter er kategorisert som trolig eller mislykket hekking. Det har kommet frem 109 dununger (pulli) totalt i 2018.

Rapporten har tre avdelinger, *metode, resultater og erfaringer og råd*. Avsnittet om metode avviker ikke fra rapporten i 2017.

I år har vipegruppen valgt å ikke skrive om de enkelte lokalitetene. Noe av grunnen er at vi ikke har mottatt skriftlige rapporter fra rapportørene og har valgt å ikke følge de opp. Prosjektet er basert på frivillig innsats fra rapportørene. Vi setter stor pris på det arbeidet de gjør i felt og ikke minst samarbeid med den enkelte grunneier.

Prosjektet Vern vipa i Hordaland vil bli videreført i 2019.

Næringssøk Herdla naturreservat. Foto: Lars Ågren

Vipe, *Vanellus vanellus* er en vadefugl, i lofamilien.

Lengde: ca 30 cm. **Vingespenn:** ca 70cm

Føde: Stort sett animalsk: meitemark, snegler, insekter + litt gressfrø

Utbredelse: Store deler av Vest-Palearktis og østover i sentrale deler av Asia

I Norge: Hekkefugl i alle Norges fylker, med en ekspansjon i innlandet, også i fjellområder fra ca 1920 og fram til 1970-tallet, men nå i sterk tilbakegang. Fra 50 000 - 80 000 par i 1970 til ca 7500-10 000 i 2018 (tilbakegang på 75-80%)

Rødlistestatus: I dramatisk tilbakegang i utbredelsesområdet, rødlisteart internasjonalt: nær truet (NT), oppgradert til sterkt truet (EN) i Norge,

Trekkfugl: Noen overvintrer på Sør-Vestlandet, de fleste trekker til sørligere land i Vest-Europa. Ankommer allerede fra februar/mars

Hekking: Knyttet til jordbrukslandskap, åkrer, beitemarker, strandenger, innsjøbredder, mosaikklandskap der unger kan finne skjul i vegetasjon

Egglegging fra midt april. 3-4 egg legges åpent i grop på bakken, ruges i 26-28 dager av begge foreldre, unger flygedyktige etter 35-40 dager

Trusler: Intensivt jordbruk med store, ensidige jordbruksarealer, mindre tilgang til våtmark p.g.a. drenering/oppdyrking eller gjengroing p.g.a. mindre beiting, jakt og fangst i vinterkvarterer.

Predatorer: kråkefugler, måker, rødrev, katter m.fl.

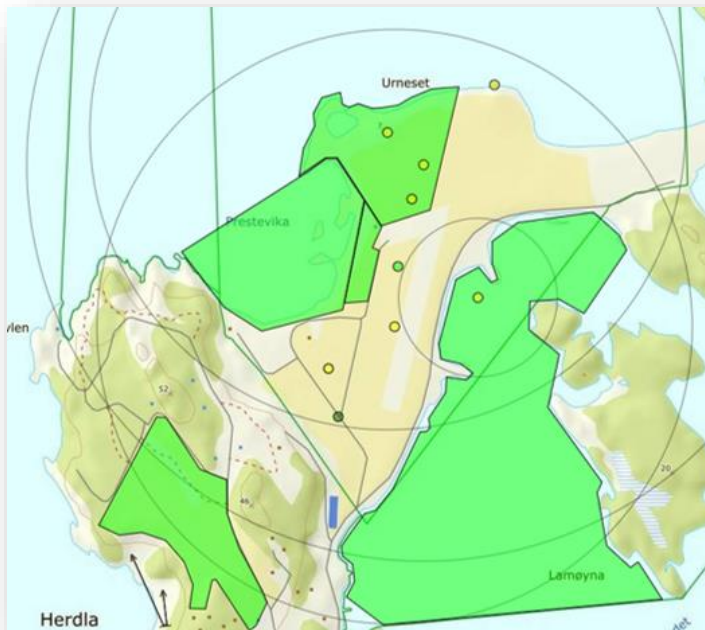

Figur 1 Kilder til vipefakta er Gyldendals store fugleguide, Norsk fugleatlas, NOF publ. Heggøy & Øien 2014 Foto: Anders Heien

Metode

Observasjoner av vipa i perioden mars til juli er registrert i artsobservasjoner. Registreringene er datagrunnlaget for resultatene i denne rapporten. Datakvaliteten er ujevn, det mangler kjønn og alder på mange funn, samt at noen lokaliteter ikke er fulgt opp fra vipenes ankomst til ungene er flygedyktige. På bakgrunn av det, må antallene ansees for å være estimater. Erfaringer gjennom prosjektets fire år viser også at tidsfaktoren, den tid man bruker i området, er lav. Vipene er uopphørlig på vakt og varsler ungene tidlig slik at de får tid til å gå i skjul. I enkelte områder kan ungeproduksjonen være høyere enn det som blir rapportert.

Etter fire år med systematiske observasjoner er de viktigste lokalitetene i fylket identifisert. I enkelte lokaliteter har det vært en blanding av private og offentlige lokalitetsnavn, noe som har komplisert dataanalysen. I enkelte områder er polygoner opprettet, disse bør benyttes. →

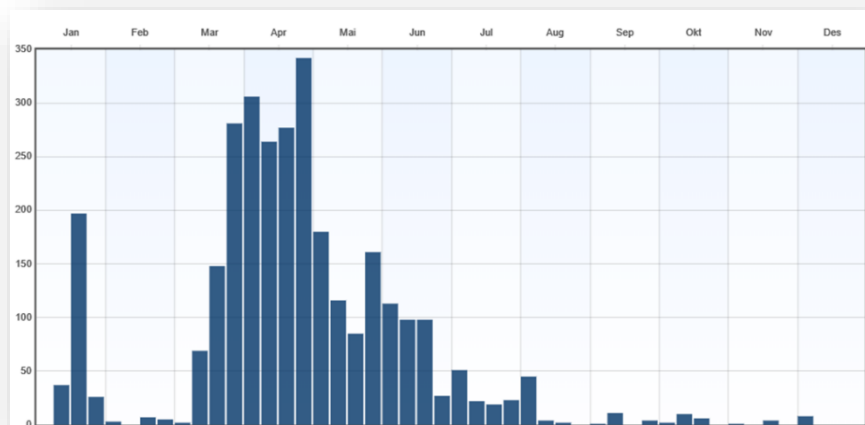
De endelige resultatene har kommet frem gjennom analyse av alle rapporterte vipefunn i artsobservasjoner, leserinnlegg i Facebookgruppen, «Vern vipa i Hordaland» og innkomne e-poster. I artsobservasjoner ble det definert et eget prosjekt, hvor vi ønsket all rapportering, dette har bare delvis blitt fulgt opp, derfor har vi benyttet alle vipedata. Innenfor hver lokalitet har prosjektgruppen definert maks antall viper, minimum og maksimum på antall rugende hunner og pulli. I tillegg har vi sett på om voksne viper har vært i området over tid. Det kan gi en indikasjon på at det er unger i området, men har vært skjult for observatør. De faste rapportørene for de ulike lokalitetene i kommunene har blitt kontaktet for å kvalitetssikre estimatene.

Vipereir fra Stend i
2016. Foto: Anders Brekke

Observasjoner

Vipetellinger har vært gjennomført i 18 kommuner i Hordaland i 2018. Søk i Artskart 2.0 gir 689 observasjoner av vippe; voksenfugl, 1k og pulli. Tallgrunnlaget sammen med innkomne eposter og innlegg på egen gruppe i Facebook danner grunnlaget for resultatene som presenteres i dette kapitlet.

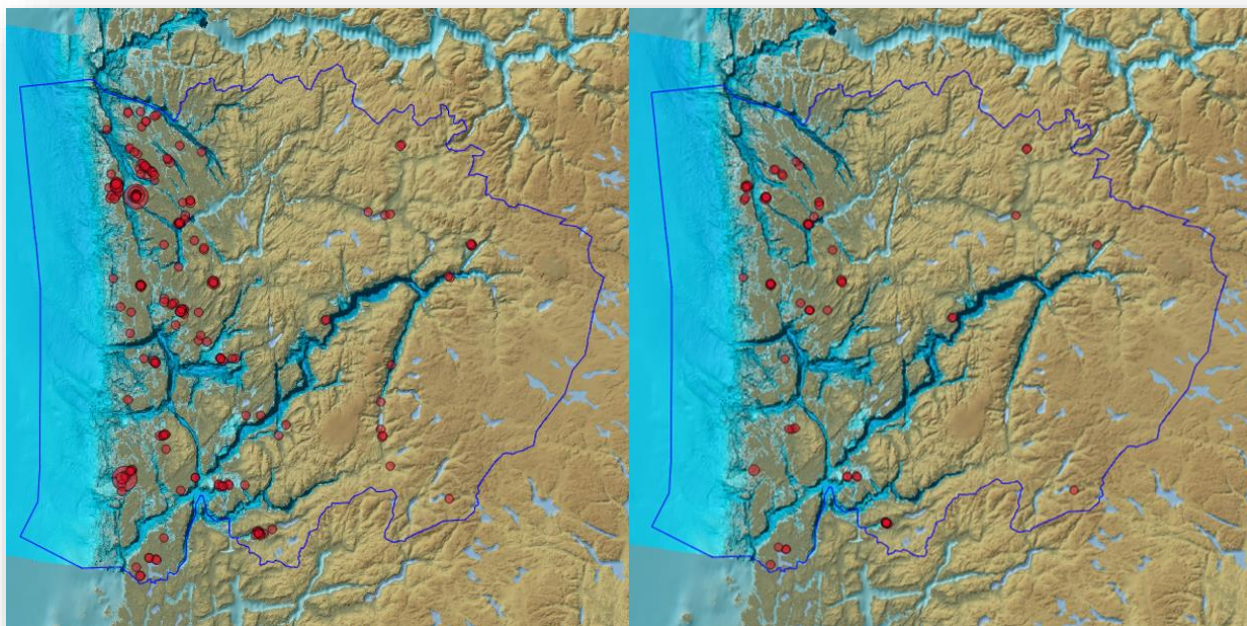
Figuren er sakset fra artsobservasjoner og viser det totale antall individer som er registrert i de ulike månedene i 2018.

Vipa ankommer i siste halvdel av mars og april. Rapporteringen i denne perioden er meget god, men svikter i juni, hvor flyvedyktige unger skulle vært rapportert. Det er derfor ikke mulig å gi noe eksakt tall på hvor vellykket sesongen 2018 har vært. I år ble førsteslåttene flere steder gjennomført samtidig med at ungene var klekket, det førte nok til at flere ikke vokste opp.

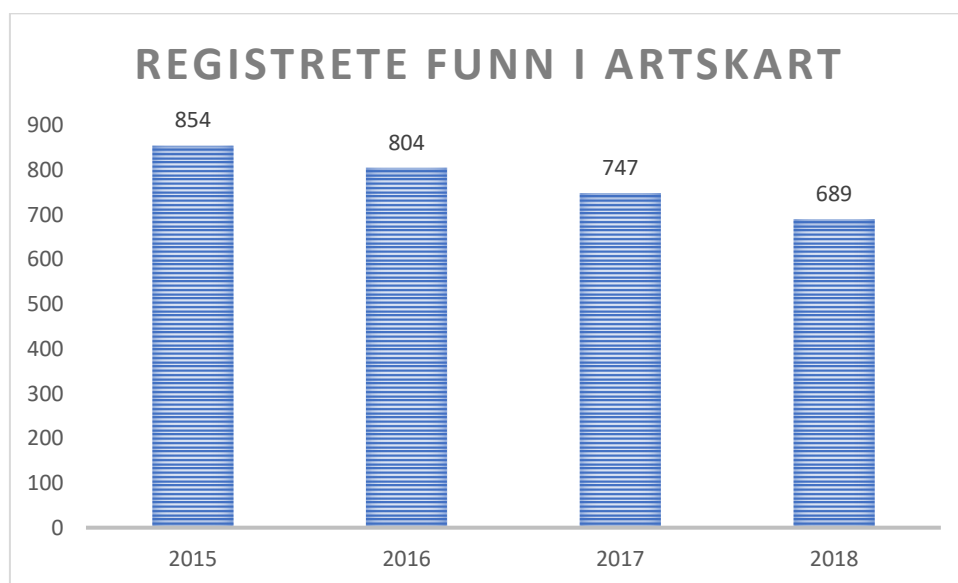
I 2019 bør reir merkes med pinne for å gjøre maskinføreren oppmerksom på reiret. En forskningsrapport fra Tsjekkia viser til at det ikke blir økt reirpredasjon ved bruk av reirpinner. Vipeprosjektet i Aust-Agder viser også til gode erfaringer ved bruk av merkepinner.

I Hordaland var det en varm og tørr sommer i motsetning til i fjor, gjennomsnittstemperaturen var 3,2 grader over normalen på Vestlandet i perioden mai – juli. En av årsakene til lave tall var at vipene ikke fant næring og de voksne fuglene startet trekket tidligere enn normalt. I Herdla naturreservat kunne vi observere at vipene holdt seg rundt de våte områdene på Valen. Når de tørket inn ble det observert voksne og 1k i strandeng og fjære i Prestvika.

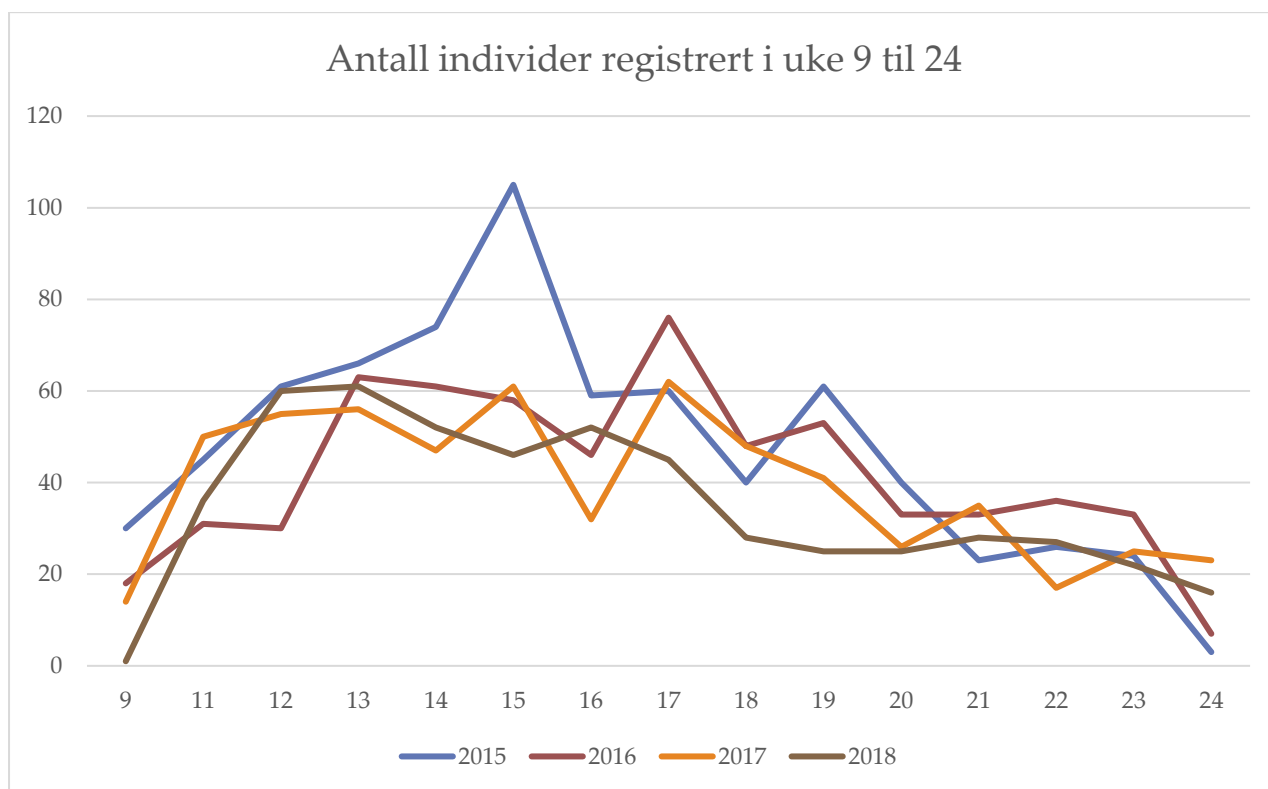
Prosjektet vil også i denne rapporten oppfordre rapportørene til å inkludere nøyere telling av flyvedyktige unger for sesongen 2019.

Dette er et kartutsnitt fra Artskart 2.0 som viser plott med vipefunn i 2018. Det er 31 vipelokaliteter fordelt på 19 kommuner i fylket. Plottet til venstre viser alle rapporterte aktiviteter, totalt 689 funn av vipe i Hordaland. Plottet til høyre viser kun reproduksjon (46) og mulig reproduksjon (135).

Figuren er et uttrekk av alle observasjoner av vipe i Artskart 2.0 i perioden 2015 til 2018. Hvorvidt nedgangen av antall observasjoner skyldes en særdeles god start i 2015 eller noe mindre engasjement i 2018 ønsker ikke prosjektgruppen å spekulere i. En bestandsnedgang på 19,3 prosent over fire år vurderes som lite realistisk. Svaret er kanskje todelt. For det første er metodikken veiledende og kan ikke sammenlignes med f.eks. TOV-E metodikken. For det andre rapportørene i felt har varierende grad av erfaring, samt tid til oppfølging av grunneier og vipen.

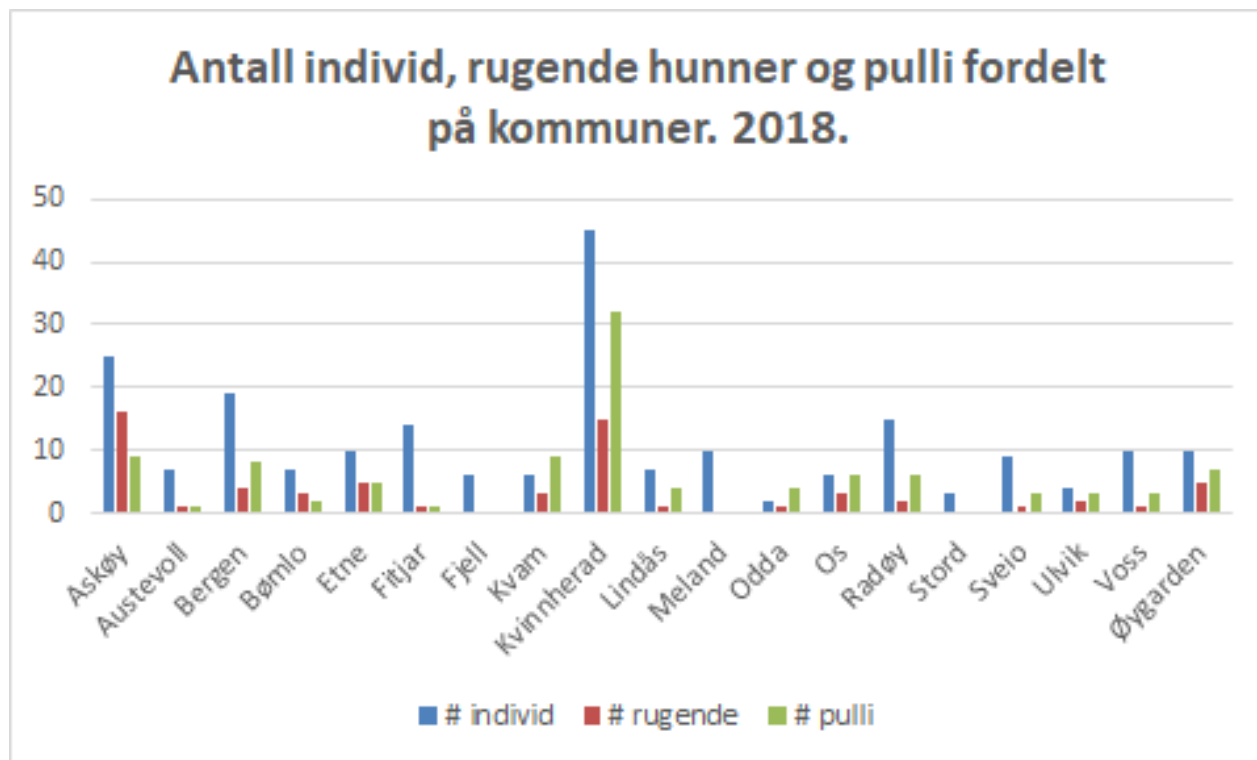

Kurvene i figuren er eksportert fra artsobservasjoner i årene 2015 til 2018 for ukene 9 til 24 og fremstiller variasjon av antall rapporterte individer. Toppene og antall individer i prosjektets første år 2015 (blå strek) kan nok forklares med god innsats fra prosjektgruppen og rapportørene. I de påfølgende år har prosjektet gått inn i en normalmodus hvor prosjektet og rutiner er godt innarbeidet.

Vipe i Tjeldstø naturreservat. Foto Harald Simonsen

Vipepopulasjon og ungeproduksjon fordelt på kommuner i 2018

Figuren gir en grafisk fremstilling av antall voksne individer, rugende hunner og pulli fordelt på kommuner. I kommuner med flere lokaliteter er funnene summert. Tallgrunnlaget for figuren er vedlagt sist i rapporten.

Figuren ovenfor illustrerer en tendens for 2018 som vi også rapporterte i 2017;

1. Historisk viktige vipekommuner som Etne, Lindås og Voss fortsetter den sterke nedgangen i antall hekkende vipepar. Også i 2018 har flere kommuner som Jondal, Tysnes og Fusa ikke hatt hekkende par. For første gang fikk Os lokalitetene ingen unger på vingene i år. Prosjektet konstaterer at flere hekkelokaliteter i Nordhordland heller ikke i 2018 er godt nok fulgt opp, og vi legger derfor til grunn at det har forekommet underregistrering i området. For å bøte på dette vil prosjektet sikre seg bedre og mer systematisk oppfølging av vipelokalitetene i 2019.
2. Askøy, Herdla har også i 2018 hatt en relativ lav observert ungeproduksjon. Området har vært vanskelig å ha oversikt over på grunn av god grasproduksjon i hekkeperioden. I den nordlige delen har det vært dammer, samt ugress som ikke ble slått. Denne vegetasjon ga godt skjul for vipeungene. En faktor som kan ha påvirket det endelige resultat av flyveferdige unger er det effektive landbruket som i år sammenfalt med klekkeperioden for vipene. Antall reir i mai var innenfor området 14 til 20.

Dette er ikke et spesielt fenomen for Herdla, men siden området er stort og mer kupert enn en tilsynelatende kan tro, får det større konsekvenser for kvaliteten på observasjonene. Det at

Herdla nå har fått et nytt fugletårn vil bedre oversikten og tellingen betraktelig framover. Prosjektgruppen har også bestemt seg for å øke tellefrekvensen og tidsressurser i 2019.

3. Det siste forholdet figuren over viser som er verdt å påpeke er at vipelokalitetene i Bergen, Kvinnherad og Øygarden er de relativt mest produktive i fylket når det gjelder flyveferdige unger.

Vipeproduksjon

Årets bestand av hekkende vipper er tilbake på 2015- og 2016 nivå. Men årets ungeproduksjon har ikke vært så stor siden prosjektet startet opp i 2015. Og aller størst har denne veksten vært i Kvinnherad.

I 2018 er Kvinnherad vinneren både når det gjelder antall rugende hunner og antall unger.

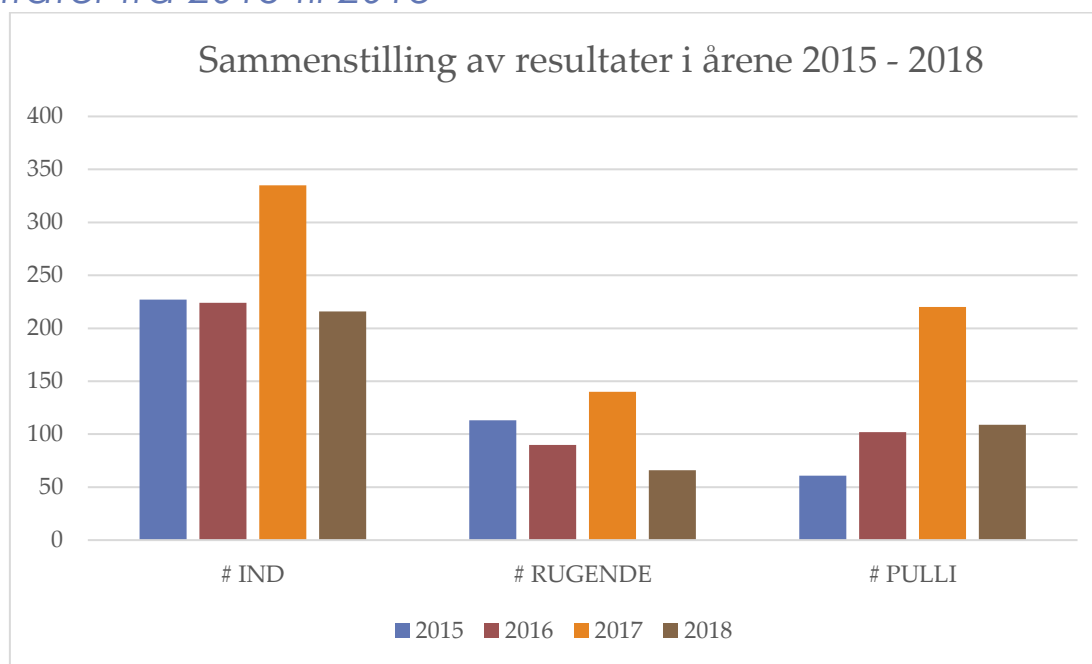
År	# IND	# RUGENDE	# PULLI
2015	227	113	61
2016	224	90	102
2017	335	140	220
2018	216	66	109

Tabellen viser tallgrunnlaget fra artsobservasjoner for figuren ovenfor fra 2015 til 2018. I 2018 ble det totalt lagt inn 689 observasjoner av vipe i Hordaland. [Artskart 2.0]

I tabellen ovenfor trekker vi ut følgende utviklingstrekk i Hordaland:

- Liten nedgang i antall individer observert fra 2015 - 2018 totalt for fylket
- En nedgang på 42% på rugende hunner i samme tidsrom for fylket
- En oppgang på nærmere 70% i antall pulli i samme tidsrom
- Store variasjoner innbyrdes i fylket på alle disse målekriteriene

Resultater fra 2015 til 2018

Figuren viser en grafisk fremstilling av antall voksne vipper, rugende hunner og dununger (pulli). X-aksen viser antall funn. Alle funn er summert opp fra alle rapporterte lokaliteter i kommunene i Hordaland.

«Vern vipa prosjektet» i Hordaland vil i år peke på en del usikkerhetsfaktorer som ligger til grunn for den store variasjonen i fylket. Summen av denne usikkerheten påvirker selvfølgelig totaltallene for fylket:

Mangelfull oversikt i den enkelte lokalitet; både regelmessighet når det gjelder observasjon og antall lokaliteter besøkt er avgjørende for korrekte estimat av rugende hunner og reir.

Antall pulli/flyvedyktige unger har vært vanskelig å telle på mange lokaliteter på grunn av høyt gras, og ungene trakk fort til områder med fuktighet/vann på grunn av langvarig tørke mai/juni.

En god del unger trakk vekk fra lokalitet før andre slått og kan dermed ha unngått å ha blitt observert hvis denne har vært sporadisk.

Gode tiltak på Seimsfoss

Gårdbruker Sigurd Seim på Seimsfoss i Kvinnherad har satt i gang svært gode tiltak for å beholde vipene. Årets resultat er fem hunner med totalt atten egg og tolv unger. Vi gratulerer med resultatet og innsatsen!

Bilde venstre: Pløyingen tar hensyn til et vipereir med tre egg. Seimsfoss, Kvinnherad.

Foto: Sigurd Seim

Bilde høyre: Vipereiret med fire egg blir beskyttet av et spann mot gylling. Seimsfoss, Kvinnherad.

Foto: Sigurd Seim.

Stort flertall for å redde vipene i Bergen bystyre

Miljøpartiet De Grønne la fram en sak for Bergen bystyre 23.10.18 for hvordan det skal sikres videre hekking for viper i Bergen. I forslaget påpekes det at antall viper har gått ned med 75 prosent i Bergen de siste 20 årene. Og videre - om det ikke gjøres tiltak, er den forsvunnet som hekkefugl i Bergen i løpet av få år. Forslaget fikk støtte fra alle i bystyret, bortsett fra Frp.

Bystyret fattet følgende vedtak:

Bystyret er bekymret for utviklingen av vipebestanden i Norge, og ber byrådet legge frem forslag som sikrer fortsatt hekkende viper i Bergen kommune. Som eksempler på tiltak er støtteordning for vipevennlig landbruk etter modell fra Karmøy kommune og reetablering av våtmarker og nedbrenning av sitkagran, som gjort i Askøy kommune.

Dette vedtaket forplikter Bergen kommune og vi forventer at kommunen ved Bymiljøetaten kommer med konkrete tiltak for verne om vipene i Bergen. Dette vil selvfølgelig skje i et samarbeid med «Vern vipa prosjektet».

NYHETER // 7

Redigert av **Olav Årskog**

Stort flertall for å redde vipene

BERGEN KL. 13.38: – Viper er for mange symbolet på våren med sin karakteristiske svarte stjert oppe på hodet, sier MDGs Sondre Båtstrand. Utviklingen er imidlertid dyster. Vipen er nå definert som sterkt truet, og antallet viper har gått ned med 75 prosent i Bergen de siste 20 årene. – Om det ikke gjøres tiltak, er den forsvunnet som hekkefugl i Bergen i løpet av få år, sier Båtstrand, som ba om at byrådet legger frem en sak for hvordan de skal sikre videre hekking for viper i Bergen. Det fikk han støtte til fra alle i bystyret, bortsett fra Frp. Det til tross for at Frps Tor Woldseth har sympati for vipenes skjebne. – Viper og andre truede arter må tas vare på. Men det er departementer, Stortinget og fylkesmannen som ivaretar de interessene for oss.

Erfaringer og råd

I felt

I rapporten 2017 skrev vi: *Observasjoner i felt har tre faser, ankomst, hekking og observasjon av flyvedyktige unger. Etter analyse av årets rapporterte vipefunn i artsobservasjoner, synes det å være meget god innsats under ankomst og hekkeperioden. Det er imidlertid svært få innrapporteringer av flyvedyktige unger.*

Også i 2018 har vi få rapporteringer av flyvedyktige unger.

For sesongen 2019 anbefaler vi at lokaliteten og nærliggende områder blir fulgt opp jevnlig fra ankomst mars/april til juni. Det vil gi oss verdifulle data om ungeproduksjonen ble vellykket. Det anbefales videre å bruke ekstra god tid og avstand under observasjon av dununger. Vår erfaring er at vipehunnen varsler veldig tidlig slik at dunungene får gått i skjul.

Rapportering

Som i fjor vil en rekke av vipelokalitetene være endret til polygoner. Disse skal benyttes under rapportering av vipene. I tillegg må det tilstrebes å rapportere bedre på aktivitet og alder.

Vi oppfordrer også de av dere som har Facebook til å legge inn bilder av områder, og ankomst av vipa. Bilder av reir skal ikke legges inn, men dununger og flyvedyktige unger går fint. Vi ønsker også å benytte bildene dine i rapporten neste år, send bilder fortløpende til vipec@fuglar.no

Prosjektet har hatt god dekning i flere lokalaviser gjennom sesongen. En god artikkel kan bidra til å få inn rapporter fra nye hekkeområder i fylket.

Prosjektgruppen vet at noen vipeprosjekter i andre fylker har godt samarbeid med Norsk Bonde og Småbrukarlag, Norges Bondelag og landbrukskontor. Vi gjorde noen framstøt i 2015 men har ikke fulgt opp initiativet. Det er noe vi vil vurdere i 2019, et samarbeid vil blant annet gi oss en god informasjonskanal for vipa. Ta gjerne kontakt med din lokalforening og få de til å lage en artikkel i medlemsbladet/tidsskriftet.

Avbøtende tiltak

En rekke avbøtende tiltak er beskrevet i tidligere rapporter 15/16/17.

- ✓ Merking av reir med tynn pinne
- ✓ Tildekking av reir under gylling
- ✓ Flytting av reir
- ✓ Slått frå midten og utover
- ✓ Gjennlegg av graseng om våren
- ✓ Brakklegging av område
- ✓ Etablere kunstige dammer, evt beholde naturlige dammer og våte partier

Vipeprosjektet i Aust-Agder skriver i sin rapport for 2017 og 2018 at de har god erfaring med bruk av merkepinner. De bruker ca 70 cm lange mørke spisse pinner fra bjørk, selje eller lignende. Reiret merkes med to pinner med fire-fem meters mellomrom med reiret i midten. Dette vil gi bonden

større muligheter for å unngå at reiret går tapt under slått. Vi anbefaler at merkepinner blir benyttet i sesongen 2019 i de områder det ansees som hensiktsmessig. Det er viktig for rapportør å være tidlig ute i sesongen og gjennomføre merking av reir i samarbeid med bonden.

Storspove – årets fugl 2019

Norsk Ornitologisk Forening har valgt storspove *Numenius arquata* som årets fugl 2019. Vipa og storspoven har ofte sammenfallene preferanser når det gjelder hekkebiotop. Rapportørene oppfordres til å rapportere hekkefunn av storspoven, slik at NOF får et godt datagrunnlag for etterfølgende analyse og rapport.

Predatorer og andre trusler

Rødreven er en ypperlig jeger og en stor trussel for vippeungene. I 2019 ønsker vi informasjon om rødrevbestanden i ditt område. Send oss en e-post vipe@fuglar.no og vi vil undersøke om det er mulig å få til uttak av reven etter sesongen 2019.

Tap av matjord er en stor trussel for vipa. 6000 dekar er satt som nasjonal grense for tap av matjord i året. Imidlertid synes det vanskelig å nå dette målet, veksten i industri, boligvekst og nye vegprosjekter synes å bli prioritert. Når vi legger til at rundt 10.000 småbruk har blitt nedlagt de siste 10 årene går dette utover vipa og andre fuglearter som har jordbrukslandskapet som foretrukken hekke-lokalitet. På vegne av vipa er vi glad for at regjeringen går inn for et forbud mot nydyrking av myr. (jfr. § 11 i jordloven ny tekst).

I Bergen kommune har vi et godt eksempel på at behovet for steinfyllinger knyttet til nytt veiprosjekt har ødelagt et godt hekkeområde for vipa, illustrert ved dette bildet. *Gråmyra, Stend.*

Foto: Lars Ågren

Takksigelser

Takk til Fylkesmannen i Hordaland for initiativ og støtte til prosjektet. Videre takk til alle rapportører og grunneiere for oppfølging og rapportering.

Også i år retter vi en spesiell takk til kunstner Adele Jaunn, Askøy for akvarellen av vipa.

All honnør til Bondevennen som arrangerte vipe-konkurranse! I linken kan du lese hva de tre vinnerne gjorde for vipa. <https://www.bondevennen.no/aktuelt/vipe-vener-med-gode-rutinar/>

Distribusjon

Rapporten blir lastet opp til Miljødirektoratets elektroniske søknadssenter, samt distribuert pr e-post til Fylkesmannen og Fylkeskommunen i Hordaland, Bergen Kommune, NOF og deltakere.

Rapporten kan med fordel kopieres opp og gis til aktuelle grunneiere, det vil øke eierskapet til vipa og kanskje motivere til en ekstra innsats for å ta vare på den sterkt truede bestanden.

Vipe fra Halsnøy. Foto: Anders Heien